

Möten med Shakespeare del 2

Text: Erik Frykman

Erik Frykman, en av våra bemärkta shakespearekännare och professor emeritus vid Göteborgs universitet, fortsätter här att berätta om sina möten med Shakespeare.

I del 1 kunde vi läsa om invigningen av Göteborgs Stadsteater 1934, då Stormen stod på programmet. Frykman tog oss vidare till London, där han såg sin första Hamlet 1937, till Uppsala och sedan Aberdeen, där han arbetade under åtta år. Här återvänder han till Uppsala och London, och till sist till Göteborg där färderna en gång började.

Tillbaka till Uppsala 1956, och Stadsteatern där då i full gång, men inte att jag kommer ihåg en enda Shakespeareföreställning därifrån, fastän en del annat, detta dock knappast att skylla på teatern utan på att jag hade fullt upp med lärartjänst i engelska vid universitetet jämlopande med utarbetande av doktorsavhandling. Och så 1961 tillbaka till Göteborg och universitetet, och till en stadsteater som inte riktigt var att känna igen. 1962 publicerade den polske akademikern och kritikern Jan Kott ett arbete som 1965 översattes under titeln Shakespeare vår samtida. En i bokstavligaste mening samtida till Shakespeare var hans vän och dramatikermedtävlare Ben Jonson, som i första folion hyllade Shakespeare med att bl.a. annat säga "He was not of an age, but for all time"; så det Kott uttryckte i titeln på sin bok var ingen direkt nyhet. Men det var en titel och ett innehåll som slog, och naturligtvis var det av värde att någon visade hur Shakespeare har behållit aktualitet, men nu slogs det politiskt mynt av detta, och ofta på ett okritiskt och ibland löjeväckande sätt. Kott var under ett av åren på sextioalet inbjuden att tala för studenterna på litteraturvetenskapliga institutionen. Min institution var ju den engelska, men jag var där och hörde på, och värre egotrippande och ytligt snack från en kateder har jag sällan varit med om. Typiskt nog kom det på sin höjd någon enda ströfråga efteråt, fastän litteraturstudenterna var radikalt på hugget.

Shakespeares skådespel på scenen transponerade till annan tid var ingen nyhet, och det hade redan före Kott i

Macduff: 'I cannot strike at wretched kerns ...'
Gravyr av John Derrick

England praktiserats med en del lyckade resultat. Det är lätt att förstå att engelska regissörer kan känna ett behov av att ta nya djärva grepp, så ofta som Shakespeare spelas där, och Peter Brook var en av de tidigaste och främsta i det avseendet. På the National Theatre i London såg jag, väl på sjuttio- eller åttiotalet, en uppsättning (ja produktion heter det ju numera) av Richard III med den utomordentlige Ian McKellen i huvudrollen (vem regissören var minns jag inte), transponerad till engelskt trettiotal, med engelsk fascism av inhemskt märke som ledmotiv. Den filmades sedan, och där blev transponeringen grotesk, med ett inhemskt battle of Britain, stridsvagnsbataljer på Londons gator och Richard ropande ut sitt "A horse, a horse, my kingdom for a horse" från en pansarbil och till sist störtande till hiskelig filmdöd från högt uppe i en ruin eller kanske ett hus under byggnad, sak samma. Så att betydligt djupare intryck på mig gjorde hans lingo i Othello, spelad utan förflyttning i tiden, men visst inte bara därför.

Av och till under sextio-, sjuttio- och åttiotalen, vid kortare eller längre besök i England, bl.a. Michael Redgrave som Shylock i Stratford och i London på National Theatre och annorstädes Twelfth Night, Measure for Measure, Macbeth och The Tempest, alla skickligt regisserade och välspelade och utan nya vågade grepp. The Tempests

Prospero hade blivit hastigt insjuknad, och hans roll fick läsas upp av en oföberedd men säker skådespelar-kollega, och föreställningen blev njutbar ändå. Däremot måste jag bekänna att på den nya Globe har jag hittills endast varit då den var i något mer än halvfärdigt skick, fastän det var instruktivt nog genom en sakkunnig visning.

Men tillbaka till de senaste decenniernas Göteborg så, och det är här jag surnar till. Den tidiga Stadsteatern hade varit tämligen helt inställd på en borgerlig publik, som ogärna ville oroas eller uppröras. Så det var skönt och uppfriskande att finna att nya och yngre grupper hade vunnits för teatern, också förstas på Folkteatern. Men det som satte ledsamma spår i Kotts och andras efterföljd var att jag flera gånger tyckte mig finna ett underskattande av unga människors fantasi och fattningsförmåga och därtill ibland en politisk övertydlighet och ett utnyttjande av politiska aktualiteter som slog fel. En Hamlet, där vålnaden (vålnader finns som bekant inte) hade gjorts om till ett påfund av den i pjäsen långt senare uppdykande skådespelartruppen, och där slutackordet hade gjorts om rejält i bestämd politisk riktning; en Romeo och Julia där, om jag nu minns rätt, Romeo hade någon renässansjacka upptill men jeans nertill (Shakespeare vår samtida!), en Macbeth under Vietnamkriget, där den skotska hären på marsch mot usurpatorn och mördaren Macbeth var iförd vietnamstövlar, så missvisande som det bara går att få det; en Kung Lear förflyttad till nutid, men som blev levande genom Ivar Wikkanders scenauktorit. En transponering minns jag med stor behållning: i den inte direkt lättspelade Troilus och Cressida, hade regissören, en ung göteborgare, blandat in uniformspersedlar och krigisk utrustning från olika epoker, och det var meningsfullt i en pjäs som vänder sig mot pålitligt bestående dumheroism och stortalighet. Det var långt överlägset en sexuellt fränt understruken tolkning av samma pjäs på Det Kongelige i Köpenhamn. En uppsättning av Trettondagsafton på Stockholms stadsteater, där Orsinos hovmän var utrustade med nutida mördarhandvapen, fann jag i det avseendet rent idiotisk. Tacka

Från ett samtida träsnitt

vet jag då samma pjäs på Nationalteatret i Oslo för en del år sedan: kostymeringen är ca 1920tal, Viola kommer incyklande. Men nästan undantagsvis är det något som inte passar in i förflyttningar till modern tid: den stackars inbilske och grundlurade Malvolio "cross-gartered" med gula strumpeband virade kring mo-

derna byxben, t.ex. och annat sådant. . Kan man inte få fram Shakespeares aktualitet genom hans blotta ordmagi är det egentligen bedrövligt, även om effekter kan göras slående.

Tv, filmer? Låt mig bara säga att filmmintrycken har växlat från en svårt egotrippande Macbeth med Orson Wells till en genial rysk King Lear. Och att jag tycker Oliviers Henry V och någorlunda också Hamlet står sig, men ännu bättre Hamlet med Derek Jacobi. Kenneth Branagh tycks ha givit sig den på att bräda dem alla, med högst växlande framgång. . Bäst när han varit oberoende av föregångarna, som i Much Ado About Nothing. Och så Zeffirellis Romeo and Juliet från 1968, äntligen med riktigt unga skådespelare. Jag minns väl från Göteborgs stadsteater ett gästspel från Dramaten med Inga Tidblad och

Lars Hansson, stort och fint Dramatens skådespeleri på alla händer, förvisso, men Romeo och Julia medelålders, nej, nej. Vad som än må ha förlorats, skönt att den sortens malplacerade stjärnspel tillhör det förgångna.

Tillhör det förgångna... Skall jag säga! Jag gick i pension från professuren i engelsk litteraturvetenskap här 1984. Sedan dess har jag visserligen då och då besökt institutionen för någon stunds kaffedrickning men angelägen att inte lägga mig i, annat än i form av frågor, vad som sker där. För någon tid sedan var jag där och fick då veta att några Shakespearekurser kör de inte längre. Jag noterade det med okommenterad ledsnad. Vill de ha det på den punkten obildat, så mycket värre för dem själva. Shakespeare överlever nog ändå.